

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

**ΣΗΜΕΙΩΜΑ
ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**Σχετικά με το Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης και του
Υπουργού Επικρατείας, με τον τίτλο: «Διαδικασία άρσης του απορρήτου
των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών
δεδομένων πολιτών»**

Δεκέμβριος 2022

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) είναι το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας και ο Εθνικός Θεσμός σε θέματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έχει ιδρυθεί με το Ν 2667/1998 βάσει κανόνων των Ηνωμένων Εθνών (Αρχές των Παρισίων) όπως αυτός αντικαταστάθηκε με τον Ν 4780/2021. Σε αυτήν μετέχουν πρόσωπα οριζόμενα από είκοσι φορείς (ανεξάρτητες Αρχές, συνδικαλιστικές οργανώσεις, οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και ερευνητικά ιδρύματα)

Νεοφύτου Βάμβα 6, 106 74 Αθήνα

T: 210 72 33 221-2, W: www.nchr.gr, E: info@nchr.gr

Περιεχόμενα

A. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	4
1. Ο ρόλος και η αποστολή της ΕΕΔΑ	4
B. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	5
Γ. ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	8
1. Επί του ορισμού των «λόγων εθνικής ασφάλειας»	8
2.Επί των προϋποθέσεων άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών πολιτικών προσώπων	10
3. Επί της γνωστοποίησης της διενεργηθείσας άρσης του απορρήτου στον καθ' ου.....	11
4. Επί της χρήσεως του καταγεγραμμένου υλικού της άρσης του απορρήτου	12
Δ. ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	12

Σχετικά με το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης και του Υπουργού Επικρατείας, με τον τίτλο: «Διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών δεδομένων πολιτών*

A. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Ο ρόλος και η αποστολή της ΕΕΔΑ

Η Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας σε θέματα προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ο Εθνικός Θεσμός Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΘΑΔ) στην Ελλάδα, ιδρύθηκε κατ' εφαρμογή των Αρχών των Παρισίων που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και διέπεται από τις διατάξεις του Ν. 4780/2021.

Ειδικότερα η ΕΕΔΑ έχει στο πλαίσιο της αποστολής της, την αρμοδιότητα για συνεχή επισήμανση σε όλα τα όργανα της Πολιτείας της ανάγκης αποτελεσματικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, την ενημέρωση της κοινής γνώμης για τους σχετικούς κινδύνους παραβίασης που ελλοχεύουν και προπαντός την παροχή συμβουλών προς την ελληνική Πολιτεία για τη χάραξη σωστής κεντρικής πολιτικής για θέματα που άπτονται των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Επιπρόσθετη εγγύηση της ανεξαρτησίας της είναι η πλουραλιστική και πολυφωνική σύνθεση της Επιτροπής, η οποία της επιτρέπει να καλλιεργεί τον διάλογο μεταξύ φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών και της Πολιτείας. Η Ολομέλειά της απαρτίζεται συνολικά από 20 μέλη που υποδεικνύονται από Οργανώσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Συνδικαλιστικές Οργανώσεις, Ανεξάρτητες Αρχές, Πανεπιστήμια, Δικηγορικούς Συλλόγους. Στην Επιτροπή μετέχουν ως λειτουργικοί σύνδεσμοι και εκπρόσωποι των πολιτικών κομμάτων, του Κοινοβουλίου και της Διοίκησης.

Η ΕΕΔΑ, με αφορμή το κατατεθέν Σχέδιο Νόμου «Διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών δεδομένων» (εφεξής ΣχΝ), υπενθυμίζει ότι έχει τοποθετηθεί κατά το παρελθόν για το απόρρητο των επικοινωνιών και την προστασία των προσωπικών δεδομένων¹ και έχει εκφράσει τη βαθιά της ανησυχία επί ρυθμίσεων που

---

* Εισηγητές/τριες: Γιάννης Ιωαννίδης, Α΄ Αντιπρόεδρος ΕΕΔΑ, Αναστασία Χαλκιά, Επιστημονική Συνεργάτιδα ΕΕΔΑ με τη συμβολή των Μελών της ΕΕΔΑ, Καθηγητή κ. Νικόλαου Λίβου, Καθηγητή κ. Ιωάννη Τασόπουλου, Αν. Καθηγήτριας κ. Αικατερίνης Ηλιάδου, Δρ. κ. Αικατερίνας Παπανικολάου.

καταργούν ή περιορίζουν την προστασία της ιδιωτικής ζωής και καθιστούν μεμονωμένα άτομα ή ομάδες αντικείμενα παρακολούθησης.

Στο παρόν σημείωμα κατατίθενται ενδεικτικά παρατηρήσεις επί ζητημάτων που συνδέονται με το περιεχόμενο επιμέρους ρυθμίσεων που προωθούνται με το ΣχΝ και επισημαίνεται ότι η ΕΕΔΑ όχι μόνο παρακολουθεί στενά ζητήματα που αφορούν το θεσμικό πλαίσιο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στη χώρα μας και την εναρμόνισή του με το ενωσιακό και διεθνές δίκαιο αλλά πολλά εξ αυτών τα εντάσσει στην ημερήσια διάταξη των Συνελεύσεων της Ολομέλειάς της.

B. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Το υπό σχολιασμό ΣχΝ έχει ως σκοπό σύμφωνα με το άρθρο 1 αυτού τη θωράκιση και τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, τη βελτιστοποίηση της δράσης της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών, την προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών από λογισμικά παρακολούθησης, την οργανική και λειτουργική αναβάθμιση του επιπέδου κυβερνοασφάλειας στη χώρα και την αποτελεσματικότερη προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Πράγματι, η εξέλιξη της τεχνολογίας και ειδικότερα της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών δημιούργησε προβλήματα στη διασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, ιδίως το σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, και δυσχέρανε περαιτέρω τη δυνατότητα ελέγχου της αθέμιτης και μη νόμιμης επεξεργασίας αυτών. Ειδικότερα, η τεχνική πολυπλοκότητα των σημερινών συστημάτων, κυρίως εκείνων που σχετίζονται με το διαδίκτυο και η ελλιπής κατανόηση των αλλαγών που έχει επιφέρει στα χαρακτηριστικά της επικοινωνίας, αποτελούν ένα συνδυασμό του οποίου ένα από τα πρώτα θύματα είναι το απόρρητο της επικοινωνίας.

Το ερώτημα πώς οι αρχές μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα δεδομένα και την τεχνολογία για την αντιμετώπιση εγκλήματος και για σκοπούς εθνικής ασφάλειας με τρόπο που να σέβεται πλήρως τα θεμελιώδη δικαιώματα του

---

¹ ΕΕΔΑ, [Ψήφισμα](#) για την οδηγία της ΕΕ περί επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και νέων μέτρων πάταξης της τρομοκρατίας, 19.12.2005, ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις](#) επί του νομοσχεδίου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και την Προστασία της Ιδιωτικής Ζωής στον Τομέα των Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών-Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ» 10 Νοεμβρίου 2005.

ανθρώπου εμφανίστηκε σε μεγάλο βαθμό το 2020 με την εμπειρία της πανδημίας και συνεχίζεται λόγω των νέων και εξαιρετικά απαιτητικών πολιτικών και κοινωνικών περιστάσεων που ανέκυψαν μετά τη δημοσιοποίηση παρακολουθήσεων προσώπων κυρίως του πολιτικού και δημοσιογραφικού χώρου².

Η ανάγκη προστασίας της ιδιωτικής ζωής κατοχυρώνεται στο **άρθρο 12 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου** του ΟΗΕ όπου γίνεται ειδική μνεία στην απαγόρευση αυθαίρετων επεμβάσεων στην ιδιωτική ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του, ούτε προσβολές της τιμής και της υπόληψής του αλλά και στο **Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων όπου στο άρθρο 17** κατά το οποίο κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες ή παράνομες παρενοχλήσεις της ιδιωτικής του ζωής, της οικογένειας, της κατοικίας ή της αλληλογραφίας του, ούτε σε παράνομες προσβολές της τιμής και της υπόληψής του. Το άρθρο αυτό εξετάζεται συνήθως σε συνδυασμό με τα άρθρα 18 (ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας), 19 (ελευθερία γνώμης και έκφρασης) και 21 (δικαίωμα ειρηνικής συνάθροισης), δεδομένου ότι η προστασία που προσφέρει το άρθρο 17 αποτελεί προϋπόθεση για την απόλαυση των εν λόγω δικαιωμάτων³.

Στην Ευρωπαϊκή έννομη τάξη, η **Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) το άρθρο 8** αναφέρεται στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, της κατοικίας και αλληλογραφίας του ατόμου. Η προστασία αυτή, σύμφωνα με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου, αποτελεί υποχρέωση του κράτους. **Ο Χάρτης Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο άρθρο 7** αναφέρεται στην προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και **στο άρθρο 8** στην προστασία των προσωπικών δεδομένων (συγκατάθεση, δικαίωμα πρόσβασης και διόρθωσης, αρχή του σκοπού στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων και ο έλεγχος των κανόνων αυτών από ανεξάρτητη Αρχή). **Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)** ερμηνεύει το άρθρο 8, υπό το φως και της αρχής της αναλογικότητας μεταξύ της διακινδύνευσης του δικαιώματος και του σκοπού της παρέμβασης, η δε τη

---

² Το θέμα των παρακολουθήσεων ετέθη ενώπιον της Εξεταστικής Επιτροπής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη διερεύνηση της χρήσης του λογισμικού Pegasus και αντίστοιχου κατασκοπευτικού λογισμικού παρακολουθήσεως (PEGA), στις 08.09.2022, [PEGA: Hearing on 'Use of spyware in Greece'](#). Συγκροτήθηκε, επίσης, Εξεταστική Επιτροπή στην Ελληνική Βουλή, το πόρισμα της οποίας κατατέθηκε στον Πρόεδρο της Βουλής, ενώ του θέματος έχει επιληφθεί σε πεανειλημμένες συνεδριάσεις της και η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας.

³ Βλ. ΟΗCHR, [Reporting under the International Covenant on Civil and Political Rights](#), 01.01.2021.

νομολογία του είναι ήδη πλούσια σε αυτό το πεδίο (ενδεικτικά αναφέρονται: [Malone v. United Kingdom](#), [Halford v. United Kingdom](#))⁴.

Η συνταγματική κατοχύρωση των ανωτέρω δικαιωμάτων, υπό το πρίσμα και της αντιμετώπισης των πρόσθετων κινδύνων που δημιουργήσαν οι νέες τεχνολογίες, ανακύπτει από το άρθρο 9 και το 9^Α για το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και το δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, καθώς και το άρθρο 19 κατά το οποίο το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών ενός προσώπου αποτελεί, επομένως, περιορισμό του δικαιώματος στην ελεύθερη, απόρρητη επικοινωνία και επιφέρει δυσμενείς συνέπειες για την άσκηση των ατομικών ελευθεριών του προσώπου κατά του οποίου στρέφεται. Περαιτέρω, **η αρχή της αναλογικότητας**, όπως προβλέπεται από το Σύνταγμα (άρθρο 25 παρ. 1 Σ), θα πρέπει πρωτίστως να λαμβάνεται υπόψη στην περίπτωση περιορισμού του των ως άνω δικαιωμάτων.

Υπό το φως όλων των ανωτέρω κανόνων υπερνομοθετικής ισχύος, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι οι προωθούμενες ρυθμίσεις **εισάγουν κρίσιμες αλλαγές** που έρχονται σε οξεία αντίθεση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και εμμέσως επιβεβαιώνουν τα ευρήματα της τελευταίας ετήσιας αναφορά του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) που σημειώνει ότι «ακόμα λείπουν αποτελεσματικές εγγυήσεις που να διασφαλίζουν ότι τα δεδομένα και η τεχνολογία θα χρησιμοποιηθούν με τρόπο που να συμμορφώνεται με τα ανθρώπινα δικαιώματα»⁵.

Οι αλλαγές αυτές προωθήθηκαν χωρίς ουδός να έχει προηγηθεί, όπως προβλέπεται στο πλαίσιο της καλής νομοθέτησης, διαβούλευση με τους αρμόδιους φορείς και δη τις συνταγματικά κατοχυρωμένες Ανεξάρτητες Αρχές, δηλαδή την **Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών** (εφεξής ΑΔΑΕ), που εκ του Συντάγματος⁶, έχει ως αρμοδιότητα τη διασφάλιση και τον

---

⁴ Βλ. Σισιλιάνος, Λ.Α. (2017) Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κατ' άρθρο ερμηνεία, Νομική Βιβλιοθήκη: Αθήνα, Σαρμάς, Ι., Κοντιάδης, Ξ., Ανθόπουλος, Χ. (2021) Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα: Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

⁵ FRA, [Fundamental Rights Report 2021](#), Luxembourg: Publications Office of the EU.

⁶ Το **Σύνταγμα** προβλέπει στο άρθρο 19 §2 "Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη **συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες ανεξάρτητης αρχής** που διασφαλίζει το απόρρητο της παραγράφου 1 (παρ.1 Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο).

έλεγχο της ελεύθερης επικοινωνίας⁷ αλλά και την [Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα](#), εκάστη των οποίων δημοσιοποίησαν αυτήν την παράλειψη και κριτικές επισημάνσεις επί του περιεχομένου του νομοσχεδίου.⁸

Ομοίως, η ΕΕΔΑ δεν εκλήθη να γνωμοδοτήσει, παρά τις σχετικές νομοθετικές προβλέψεις, επί του Σχεδίου Νόμου, ούτε προ, ούτε και μετά τη θέση του σε δημόσια διαβούλευση και την κατάθεσή του στη Βουλή.

Με το παρόν σημείωμα τονίζεται ότι ο σκοπός του ΣχΝ, όπως αναφέρθηκε παραπάνω (άρθρο 1) και εξειδικεύεται με τις επιμέρους προωθούμενες ρυθμίσεις απέχει από την πραγμάτωσή του, εν αντιθέσει εγείρονται σοβαρές επιφυλάξεις ως προς τη διασφάλιση της αρχής της αναλογικότητας και τη συνταγματικότητα των ρυθμίσεων, οι οποίες θα εκτεθούν επί ορισμένων κρίσιμων σημείων του ΣχΝ παρακάτω.

Γ. ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Επί του ορισμού των «λόγων εθνικής ασφάλειας»

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 4 του ΣχΝ άρση του απορρήτου των επικοινωνιών επιτρέπεται για «λόγους εθνικής ασφάλειας». Για τον ορισμό της εν λόγω έννοιας το άρθρο 3 στοιχ. α' του ΣχΝ παρέχει δύο κριτήρια: α) την προστασία «των βασικών λειτουργιών του κράτους» και β) την προστασία «των θεμελιωδών συμφερόντων των Ελλήνων πολιτών».

Επί του ορισμού αυτού παρατηρείται κατ' αρχάς ότι με τον όρο «προστασία» νοούνται δύο διαφορετικές κατά την νομική φύση τους διαδικασίες, δηλαδή αφενός μεν, και προεχόντως, η κατασταλτική (όταν η εθνική ασφάλεια ήδη προσβάλλεται), αφετέρου όμως και η προληπτική (όταν δεν συντρέχει προσβολή κατά της εθνικής ασφάλειας, αλλά αναμένεται ή πιθανολογείται ότι αυτή θα προσβληθεί).

Στην πρώτη περίπτωση θα στοιχειοθετείται κατά κανόνα αξιόποινη πράξη, οπότε η άρση του απορρήτου θα συνιστά ανακριτική έρευνα και οι αρμοδιότητες της εισαγγελικής αρχής θα είναι εν προκειμένω δεδομένες.

---

⁷ [Δελτίο Τύπου της ΑΔΑΕ](#) για το υπό διαβούλευση νομοσχέδιο άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών και την κυβερνοασφάλεια (16.11.2022). [Παρατηρήσεις ΑΔΑΕ για το νομοσχέδιο «Διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών δεδομένων πολιτών»](#) (22.11.2022).

⁸ [Γνωμοδότηση της ΑΠΔΠΧ επί του σχεδίου νόμου](#) “Διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών δεδομένων πολιτών” (25.11.2022).

Επισημαίνεται σχετικά ότι η περίπτωση αυτή δεν ήταν αναγκαίο να αντιδιασταλεί στο συνταγματικό κείμενο (άρ. 19 § 1) προς την «εθνική ασφάλεια», αφού υπάγεται κατά κανόνα στην έννοια της «διακρίβωσης ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων», για την οποία, παραλλήλως προς την εθνική ασφάλεια, ο συνταγματικός νομοθέτης επέτρεψε την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών.

Η αντιδιαστολή στο συνταγματικό κείμενο της εθνικής ασφάλειας προς την διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων αφορά κυρίως την δεύτερη περίπτωση, όταν δηλαδή η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών έχει *προληπτικό* χαρακτήρα. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο συνταγματικός νομοθέτης προέβλεψε και για την εν λόγω διαδικασία εγγυήσεις της δικαστικής αρχής.

Στο υπό ψήφιση ΣχΝ δεν γίνεται ωστόσο διάκριση μεταξύ των δύο διαδικασιών, αν και τούτο θα ήταν επιβεβλημένο, αφού η προληπτική άρση του απορρήτου των επικοινωνιών είναι διαδικασία επαχθέστερη για τον καθ' ου σε σύγκριση με την ανακριτική ομολογή της και ενέχει μείζονες κινδύνους αυθαιρεσίας. Ο κοινός νομοθέτης καταστρώνει επομένως στο υπό ψήφιση ΣχΝ διατάξεις που για προληπτικούς λόγους επιτρέπουν σοβαρές προσβολές στις ατομικές ελευθερίες, χωρίς να καθιερώνει, ως όφειλε, μια παράλληλη προς την ποινική δικονομία της καταστολής, «δικονομία της πρόληψης του εγκλήματος»⁹.

Εξαιρέση αποτελεί η διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 4 του υπό ψήφιση ΣχΝ, κατά την οποία για την άρση του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφάλειας που αφορά πολιτικά πρόσωπα, το σχετικό αίτημα «οφείλει να στηρίζεται σε συγκεκριμένα στοιχεία που καθιστούν άμεση και εξαιρετικά πιθανή τη διακινδύνευση της εθνικής ασφάλειας». Το ερώτημα γιατί οι προϋποθέσεις αυτές δεν πρέπει να αξιώνονται ομοίως και για κάθε πολίτη, παραμένει από τον νομοθέτη του ΣχΝ αναπάντητο.

Αλλά και υπό την κατασταλτική εκδοχή του ο ως άνω ορισμός των «λόγων εθνικής ασφάλειας» διέπεται από αοριστία ασύμβατη προς τα «κριτήρια Engel» που έχει καθιερώσει το ΕΔΔΑ για ποινικές υποθέσεις. Η αοριστία αυτή παρέχει στην αρχή που θα εφαρμόσει την διάταξη την λεγόμενη «*προνομία της ερμηνείας*» (Deutungshoheit, definatory power), σύμφωνα με την οποία ο εφαρμοστής μιας διατάξεως (και όχι ο νομοθέτης της) είναι εκείνος που θα ορίσει το εύρος των περιπτώσεων που θα υπάγονται σε αυτήν.

Πράγματι, αν και το νοηματικό περιεχόμενο του πυρήνα των εννοιών α) «των βασικών λειτουργιών του κράτους» και β) «των θεμελιωδών συμφερόντων των

---

⁹ Στα άρθρα 35 και 36 ΣχΝ ωστόσο που εισάγουν μεταρρυθμίσεις σε ισχύουσες διατάξεις ενωσιακού δικαίου αφορώσες την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η «πρόληψη» των ποινικών αδικημάτων προβλέπεται ρητώς ως διαδικασία.

Ελλήνων πολιτών» είναι κατά το μάλλον ή ήττον δυνατόν να ορισθεί με σαφήνεια, το ίδιο περιεχόμενο στην εννοιολογική στεφάνη των τεχνικών αυτών όρων είναι δυσχερώς περιγράψιμο – ίσως μάλιστα και ολωσδιόλου αόριστο – ενώ δεν παρέχονται από τον νομοθέτη κριτήρια, ώστε να μπορεί κανείς να το προσεγγίσει νοηματικά.

Έτσι ουδείς είναι δυνατόν να γνωρίζει εκ των προτέρων πότε το απόρρητο των επικοινωνιών του δύναται να αρθεί για «λόγους εθνικής ασφάλειας» (προβλεψιμότητα της διατάξεως), ούτε είναι σε θέσει να ζητήσει ένδικη προστασία αν το εν λόγω απόρρητο αρθεί κατά παράβαση του νόμου (ελεγκσιμότητα της εφαρμογής της). Κατά τούτο ο υπό συζήτησιν ορισμός ουδεμίαν πληροί δικαιοκρατική προϋπόθεση και είναι πιθανόν ότι θα οδηγήσει σε καταδίκη της χώρας μας από το ΕΔΔΑ.

2. Επί των προϋποθέσεων άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών πολιτικών προσώπων

Για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών για λόγους εθνικής ασφαλείας που αφορά πολιτικά πρόσωπα η παρ. 3 του άρθρου 4 ΣχΝ παρέχει σε αυτά αυξημένη προστασία τόσο ως προς τις ουσιαστικές όσο και ως προς τις δικονομικές προϋποθέσεις.

Είναι προφανές ότι σε ένα Δημοκρατικό Κράτος Δικαίου πρέπει να διασφαλίζεται με συγκεκριμένες εγγυήσεις, ότι θα αποκλείεται η ευχέρεια της εκτελεστικής εξουσίας να παρακολουθεί -υπό το πρόσχημα της προστασίας της εθνικής ασφάλειας – τους πολιτικούς αντιπάλους της. Τούτο είναι κατά μείζονα λόγο αναγκαίο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η άρση του απορρήτου διατάσσεται για προληπτικούς λόγους. Εάν ωστόσο τα πολιτικά πρόσωπα εμπλέκονται σε τέλεση εγκλημάτων σχετιζομένων με την εθνική ασφάλεια, τότε δεν είναι κατανοητό για ποιον λόγο πρέπει να προβλέπεται γι' αυτά διαφορετική ανακριτική διαδικασία απ' ό,τι για οποιονδήποτε άλλο πολίτη.

Για τις ουσιαστικές προϋποθέσεις άρσης του απορρήτου έγινε λόγος παραπάνω. Καθ' όσον όμως αφορά τις δικονομικές προϋποθέσεις όσον αφορά τα πολιτικά πρόσωπα, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η υπό συζήτησιν παρ. 3 του άρθρου 4 απαιτεί την σχετική «άδεια» για την άρση του απορρήτου να χορηγούν πολιτικά πρόσωπα, όπως είναι ο πρόεδρος της Βουλής και ο πρωθυπουργός. Αν όμως η άρση του απορρήτου δεν ζητείται στο πλαίσιο της προληπτικής, αλλά σε εκείνο της κατασταλτικής προστασίας της εθνικής ασφάλειας, τότε η νομική φύση της απαιτούμενης από την διάταξη αυτή «άδειας» δεν είναι σαφής, η δε εμπλοκή των εν λόγω προσώπων σε ανακριτική διαδικασία παραβιάζει εμφανώς την διάκριση των λειτουργιών (άρ. 26 Σ.).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρ. 4 παρ. 2 το αίτημα για άρση του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφάλειας δεν περιλαμβάνει το όνομα του προσώπου για το οποίο ζητείται η άρση του απορρήτου ακόμη και όταν δεν πρόκειται για μαζική ή ομαδική παρακολούθηση. Αντίθετα όταν πρόκειται για πολιτικούς το άρθρ. 4 παρ. 3 προβλέπει εξατομικευμένη και προσωπική προστασία. Εξατομίκευση της άρσης ισχύει για τους κοινούς πολίτες κατά το άρθρ. 6 επί άρσης του απορρήτου για τη διακρίβωση σοβαρών εγκλημάτων. Η εξατομίκευση όμως είναι στοιχείο της αιτιολογίας της άρσης του απορρήτου διότι δεν κρίνεται μόνον αντικειμενικά αλλά και υποκειμενικά το αν είναι η άρση πρόσφορη, αναγκαία και *stricto sensu* αναλογική ή όχι. Ό,τι ισχύει για τους πολιτικούς πρέπει να ισχύει και για τους πολίτες.

3. Επί της γνωστοποίησης της διενεργηθείσας άρσης του απορρήτου στον καθ' ου

Στην παρ. 7 του άρθρου 4 ορίζεται ότι η διενεργηθείσα άρση του απορρήτου μπορεί να γνωστοποιηθεί στον καθ' ου μετά από απόφαση ενός τριμελούς οργάνου, το οποίο απαρτίζεται από δύο εισαγγελικούς λειτουργούς και τον Πρόεδρο της ΑΔΑΕ. Δεδομένης ωστόσο της ιεραρχικής εξάρτησης που διέπει τις σχέσεις των εισαγγελικών λειτουργών μεταξύ τους σύμφωνα με το άρ. 28 § 4 Ν. 4938/2022 (Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών) τίθεται εν προκειμένω ζήτημα για το «τρισυπόστατον» του οργάνου, αφού ο ιεραρχικά ανώτερος ή ο αρχαιότερος εισαγγελεύς θα επισκιάζει εν τοις πράγμασιν την κρίση του ιεραρχικά κατώτερου ή νεότερου συναδέλφου του. Έτσι την μόνη «λειτουργικά» διαφορετική θέση θα καλείται εν προκειμένω να εκφέρει ο Πρόεδρος της ΑΔΑΕ. Ο τελευταίος θα καλείται μάλιστα να διατυπώσει άποψη μόνο για την γνωστοποίηση της άρσης του απορρήτου και όχι και για την ίδια την άρση του, την οποία όμως θα έχουν αποφασίσει κατά περίπτωση οι δύο άλλοι – συναποφασίζοντες εν προκειμένω – εισαγγελικοί λειτουργοί, ή οι προκάτοχοί τους Εισαγγελείς που έχουν υπηρετήσει στις ίδιες θέσεις.

Σε κάθε περίπτωση, η θέσπιση γενικού χρονικού ορίου τριετίας για την ενεργοποίηση του δικαιώματος να ζητηθεί η γνωστοποίηση, άνευ παρεκκλίσεων και χωρίς να αιτιολογείται συγκεκριμένα για ποιο λόγο, σε όλες τις, κατά την επίσημη καταγραφή σε εκθέσεις της ΑΔΑΕ, χιλιάδες κατ' έτος παρακολουθήσεις για λόγους εθνικής ασφάλειας, επιβάλλεται να θεσπισθεί τέτοιος περιορισμός, εγείρει σοβαρότατους προβληματισμούς συμβατότητας με τους προαναφερθέντες συνταγματικούς και διεθνείς κανόνες υπερνομοθετικής ισχύος.

4. Επί της χρήσεως του καταγεγραμμένου υλικού της άρσης του απορρήτου

Με την παρ. 3 του άρθρου 7 επιτρέπεται με βούλευμα του δικαστικού συμβουλίου να χρησιμοποιηθεί το υλικό που καταγράφηκε κατά την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών για την διακρίβωση εγκλημάτων και σε διοικητικές διαδικασίες για την διαπίστωση διοικητικών παραβάσεων.

Εν προκειμένω από συνταγματική άποψη ζήτημα για την προβλεπόμενη στην ως άνω διάταξη αρμοδιότητα του δικαστικού συμβουλίου να διατάσσει την χρήση υλικού που προέκυψε από άρση του απορρήτου των επικοινωνιών για την διακρίβωση εγκλημάτων, και σε διοικητικές διαδικασίες,

Πέραν αυτού είναι λίαν αμφισβητούμενο αν το ενωσιακό δίκαιο, στο οποίο παραπέμπουν οι διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 7, επιτρέπει καθ' οιονδήποτε τρόπο την άρση του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών για την διακρίβωση διοικητικών παραβάσεων σχετικών με την χειραγώγηση της κεφαλαιαγοράς ή τον αθέμιτο ανταγωνισμό.

Περαιτέρω, είναι σαφές ότι η χρήση του εν λόγω υλικού βαθαίνει την προσβολή στο απόρρητο των επικοινωνιών και ως εκ τούτου δεν επιτρέπεται κατά το άρθρο 19 Σ. να χρησιμοποιηθεί για κανέναν άλλο λόγο, πλην εκείνων που αναφέρονται στο άρθρο αυτό.

Τέλος, οι εντολές των επενδυτών του χρηματιστηρίου που διαβιβάζονται τηλεφωνικά σε διαμεσολαβητές συμβουλευτικών εταιρειών, καταγράφονται ως ορίζει ο νόμος και στην συνέχεια αποθηκεύονται, δεν μπορούν ωστόσο κατά κανένα τρόπο να εξομοιώνονται κατά την νομική τους φύση με τις καταγραφές των νομίμων επισυνδέσεων για τις οποίες προβλέπει το υπό ψήφιση ΣχΝ.

Επομένως η διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 7 ΣχΝ προσκρούει πολλαπλώς στο ισχύον Σύνταγμα και στο ενωσιακό δίκαιο και πρέπει να απαλειφθεί.

Δ. ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Εν κατακλείδι, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι το ΣχΝ δεν ανταποκρίνεται, σε ουσιαστικά και κρίσιμα ζητήματα προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και κυρίως των αναφερόμενων στο άρθρο 19 Σ. Επιπρόσθετα δε, οι προωθούμενες ρυθμίσεις δεν σέβονται τη συνταγματική αρμοδιότητα της ΑΔΑΕ ως θεσμού εγγύησης θεμελιώδους δικαιώματος και πλήττεται η εμπιστοσύνη των διοικούμενων, η οποία συνιστά βασικό δείκτη δημοκρατίας, απέναντι σε εθνικούς θεσμούς. Υπενθυμίζεται, περαιτέρω, ότι η διαφάνεια μαζί με την ελεγχόμενη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού παρακολουθήσεων μέσα από τακτικούς και έκτακτους μηχανισμούς ελέγχου συντείνει στην ενίσχυση της

θεσμικής λογοδοσίας και βεβαίως στη διασφάλιση του ατομικών δικαιωμάτων, του κράτους δικαίου και της δημοκρατικής νομιμότητας.

Τέλος, Η ΕΕΔΑ, παρότι, αν και αποτελεί εκ του ιδρυτικού της νόμου τον Εθνικό Θεσμό Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δεν εκλήθη σε διαβούλευση με το Υπουργείο Δικαιοσύνης και τον Υπουργό Επικρατείας ούτε εκλήθη να συμμετάσχει σε κανένα στάδιο της νομοθετικής διαδικασίας, θα εξακολουθήσει να παρακολουθεί στενά ζητήματα που άπτονται του κατά το Σύνταγμα απόλυτα απαραβίαστου δικαιώματος του απορρήτου επικοινωνιών και αφορούν το θεσμικό πλαίσιο της διασφάλισής του και την εναρμόνιση αυτού με το ενωσιακό και διεθνές δίκαιο.